

θεωρῶ τὴν μὲν κατάργησιν ἐπιωφελῆ, πᾶσαν δὲ νέαν φορολογίαν ἀκαιρον, ἐπανερχομαι εἰς τὴν πρώτην γνώμην τοῦ Κ. Εὐμορφοπούλου, τὴν περὶ οἰκονομιῶν.

Ἀλλὰ λέγων οἰκονομίας ποίας ἄρα αἰνίττεται; Καθὼ ἔμπορος νοῦν ἔχων ὑπολογιζόμενον καὶ μετροῦντα, δὲν ἐννοεῖ βεβαίως τὰ παιδαριώδη καὶ γελοῖα ἐκεῖνα ἀθύρματα τῆς ἐν Ἀθήναις συνελεύσεως, τὰ περιουχίσματα λέγω τῶν μισθαρίων ἐνὸς καθάσῃ ἢ ἐνὸς γραφείως, ἢ τὴν ἀξίαν αὐστηρᾶς τιμωρίας κατάργησιν τῶν πρεσβειῶν ἐν ὧρα ὑπερτάτης ἐθνικῆς ἀνάγκης, δι' ὧν ἠθέλησε νὰ ἐπιδείξῃ τὴν ἑαυτῆς πρόνοιαν ὑπὲρ τῶν κοινῶν συμφερόντων· ἀλλὰ γενναίως τινὰς περιτομὰς τῶν δημοσίων ἀναλωμάτων, ἐξ ἐκείνων αἱ τινες γινόμεναι δεόντως οὔτε τὸν λαὸν ζημιοῦσιν, οὔτε τῆς ἐξουσίας τὴν ἰσχὺν ἐλαττοῦσιν, ἀλλ' οὔτε τὸ ἀξίωμα αὐτῆς ἐξευτελιζοῦσι. Ταῦτα προτρέπω τὸν Κ. Εὐμορφόπουλον νὰ προτείνῃ οὐχὶ ἀφηρημένως ἀλλὰ συγκεκριμένως εἰς τὸ πανελλήνιον συνέδριον, ἐν ᾧ ἔχει τὴν τιμὴν νὰ παρεδρεύτῃ, καὶ νὰ ὑποστηρίξῃ μετὰ τοῦ αὐτοῦ θάρρους, μεθ' οὗ ἡ φιλονομιωτάτη τῶν ἑλληνίδων πόλειον ἦν τινὰ ἀντιπροσωπεύει, δις ἐντὸς ἐνὸς ἔτους χάριν τοῦ νόμου καὶ τῆς ἐθνικῆς εὐκλείας ἀνέτρεψε τὰ καθεστῶτα.

Ἐὰν δὲ ἐπέτρεπε καὶ εἰς ἐμὲ νὰ συντελέσω τὸ κατὰ δύναμιν εἰς τὴν ὑπόδειξιν τῶν οἰκονομιῶν, δὲν ἠθελον διστάσει νὰ θέσω τὸν δάκτυλον εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο τοῦ προϋπολογισμοῦ, ὅπερ καταβροχθίζει τὰ ἡμίση σχεδὸν τῶν ἐνιαυσίων εἰσοδημάτων. Ἐνόησε βεβαίως ὁ Κ. Εὐμορφόπουλος ὅτι ταῦτα λέγων κατὰ νοῦν ἔχω τὰ ἀναλώματα ὅσα γίνονται διὰ τὸν στρατὸν, καὶ ἴσως μ' ἐρωτήσῃ ἐὰν συμφέρῃ, οὐχὶ εἰς τοῦτον ἢ ἐκεῖνον, ἀλλ' εἰς τὴν πατρίδα, ἐπειδὴ περὶ ταύτης ἡ μέριμνα, ἡ ἐλάττωσις.

Ἡ ἀπάντησις δὲν μοι φαίνεται δύσκολος, ἐὰν ἀνατρέχοντες εἰς τὴν πείραν τριάκοντα ἐτῶν ἐρευνήσωμεν πόσον καὶ κατὰ τί ὠφέλησεν ὁ στρατός. Καὶ ἐὰν ἐρευνῶν πεισθῇ ὅτι ὁ βαθμὸς τῆς ὠφελείας δὲν ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν βαθμὸν τῆς ἐθνικῆς θυσίας, ἀς ζητήσῃ παρρησίᾳ τὴν ἐλάττωσιν, ὑπαρχούσης μάλιστα τῆς ἐθνοφυλακῆς, βέβαιος ὢν ὅτι θέλει ἀπονεύσει δύο ἐν ταύτῃ ἀξιολογωτάτας εὐεργεσίας τῇ πατρίδι· θέλει δηλαδὴ εὐκολύνει τὴν κατάργησιν τῶν τελωνείων, ἐξ ἧς ἀπορρέουσιν, ὡς καὶ αὐτὸς δοξάζει, οὐκ ὀλίγα οὔτε σμικρὰ ὠφελήματα, καὶ θέλει ἀνακουφίσει τὸν λαὸν ἀπὸ τῆς ἀποτίσεως ἐπαχθῶν καὶ ἀπεχθῶν φόρων χάριν τῆς συντηρήσεως σώματος, ὅπερ καὶ τοι ταχθὲν ὑπὲρ τῆς προστασίας τοῦ λαοῦ καὶ ἀπὸ τῶν ἰδρώτων αὐτοῦ τρεφόμενον καὶ ἐνδύμενον, ἐνέβαλλεν ὁμοῦς πολλάκις εἰς ἔσχατον κίνδυνον τὴν κοινὴν ἀσφάλειαν διὰ στάσεων καὶ ἀμαχοχυσίων.

Ἐκ τῶν πλεονεκτημάτων ὅσα θέλουσι πηγᾶσαι ἐκ τῆς καταργήσεως τῶν τελωνείων, ἐν πρὸ πάντων τῶν ἄλλων φαίνεται μοι ἀσπαστότατον τῷ συγγραφεῖ, διότι τρις ἀναφέρει αὐτὸ ἐν τῷ συντομωτάτῳ Ὑπόμνηματι (σελ. 4, 7 καὶ 8), ἡ διάδοσις τῶν ἡμετέρων φιλελευθέρων φρονημάτων εἰς τοὺς ἐν τῇ Τουρκίᾳ ὁμογενεῖς. Καὶ ἐγὼ μὲν φρονῶ ὅτι ἀνάγκη πρὸς τοῦτο τῆς προτεινομένης καταργήσεως οὐδεμία ὑπάρχει· δὲν ἠθελον δὲ σπεύσει καὶ νὰ ἐπαινέσω, ὡς πράττω σήμερον, τὴν περιμέριμον αὐτοῦ φιλοπατρίαν, ἐὰν τὸ Ὑπόμνημα ἔφερε χρονολογίαν μεταγενεστέραν τῆς 11 Μαρτίου 1863.

(Ἐπεται συνέχεια.)

ΡΩΣΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ.

Ἐποχὴ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ χριστιανισμοῦ
ἐν Ῥωσίᾳ.

(Συνέχ. 12^ο Φυλλ. 342.)

Αἱ ἀφηγήσεις τοῦ ἱεροῦ Νέστορος, τοῦ πρώτου Ῥώσου χρονογράφου, διαλύουσι τὰ σκόπη, ἅτινα ἠθελον καλύπτει, ἐν ἐστρουόμεθα τῶν ἔργων αὐτοῦ, τὴν ἀρχαιοτάτην περίοδον τῆς Ῥωσικῆς ἱστορίας. Ὑπὸ τούτων βοηθούμενός τις δύναται νὰ παρακολουθήσῃ βῆμα πρὸς βῆμα τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ χριστιανισμοῦ ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ῥωσίαν, ἅμα δὲ καὶ τὴν βαθμιαίαν ἀνάπτυξιν καὶ τὰς προόδους τῆς διανοητικῆς μορφώσεως, ἣν ἐσκόπει ἡ διάδοσις τῆς ἀληθινῆς πίστεως παρὰ τοῖς λαοῖς ἐκείνοις. Εἰς τὴν ταχείαν ταύτην πρόοδον συνετέλεσαν καὶ δύο ἄλλαι περιστάσεις, ἐφ' ὧν δέον νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν ἡμῶν· εἶναι δὲ αὗται·

α) Ἡ διὰ τῆς ἐπιβροχῆς τῆς θρησκείας ἐμπέδωσις τῆς πολιτικῆς βαρύτητος τῆς Ῥωσίας, καθ' ὅσον καὶ οἱ Κνιάζοι (ἡγεμόνες), ἐν καὶ κοσμικοὶ ἄρχοντες, συνήργουν ὁμοῦς εἰς τὴν ἐν τῇ πατρίδι αὐτῶν ἐξάπλωσιν τοῦ φωτὸς τοῦ χριστιανισμοῦ· καὶ

β) ἡ συγκέντρωσις τῶν ἐξοχωτέρων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης λογίων ἐν τῇ περιφήμῳ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Ῥωσικῶν γραμμάτων μονῇ τοῦ Κιέβου.

Αἱ Σλαβικαὶ φυλαὶ, αἵτινες ὑπῆρξαν ὁ πυρὴν οὕτως εἶπειν καὶ ἡ ὕλικὴ ἀρχὴ τῆς μορφώσεως Ῥωσικοῦ λαοῦ, ἔζων πατριαρχικὴν ζωὴν, καὶ δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ἐκ τῶν ἀνακαλυπτομένων σήμερον κατὰ τὰ διάφορα μέρη τῆς Ἀρκτικῆς Ῥωσίας ἐκτοτε κεκρυμμένων χρημάτων, ὅτι μετήρχοντο σημαντικὸν ἐμπόριον μετὰ τῶν πρὸς τε Ἀνατολὰς καὶ πρὸς Δυσμὰς οἰκούντων λαῶν. Οἱ ἀραιμάνοι Νορμανδοὶ ἡγεμόνες, μετὰ τῶν περὶ αὐτοὺς, ἐγκαταστάσαντες με-

ταξὺ τῶν εἰρηνικῶν τούτων Σλαύων, ἐδίδαξαν αὐτοὺς νὰ παρεκκλίνωσιν ὀλίγον τῆς πατριαρχικῆς ἐκείνης καὶ εἰρηνικῆς ζωῆς, συνθερίζοντες αὐτοὺς βαθμηδὸν εἰς πολέμους καὶ ἐκστρατείας. Διὸ καὶ ἀπὸ τῆς ἐποικίσεως τῶν ἡγεμόνων τούτων ἀρχαίται ἡ ἱστορικὴ τῆς Ρωσίας σημασία. Ἀμφότερα ὅμως τὰ στοιχεῖα ταῦτα, τὸ τε Σλαυικὸν καὶ τὸ Νορμανδικόν, συνηνώθησαν ἐπὶ τέλους καὶ συνεχωνεύθησαν εἰς ἓνα λαὸν διὰ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, ἥτις ἠνάγκασε τοὺς νεήλυδας ἡγεμόνας νὰ θεωρῶσι τὰς ὑποτεταγμένας αὐτοῖς γαίας ὡς ἰδίαν αὐτῶν πατρίδα, συνδέσασα αὐτοὺς μετὰ τοῦ ὑποτελοῦς λαοῦ, διὰ δεσμῶν ἀύλων καὶ ἠθικῶν. Σοφοὶ Χριστιανοὶ ὀργανωταὶ τῆς δημοσίας τάξεως ἐγένοντο μετὰ τὸν τούτων Βλαδῆμιρος ὁ Ἰσαπόστολος, ὁ υἱὸς τούτου Ἰαροσλάβος καὶ ὁ ἔγγονος τοῦ Ἰαροσλάβου Βλαδῆμιρος ὁ Μονομάχος. Ἀὐτῶν ἦσαν ὅμως ὀργανωταὶ καὶ οἱ Ὀλεγος καὶ Σβιατοσλάβος, οἵτινες ἀκαταπαύστως ὠνειροπόλουν τὴν πλουσίαν καὶ ἐνδοξον τοῦ Βύζαντος πόλιν καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐν ἐλαχίστῳ ἐτίθεντο τὰς χώρας ἐφ' ὧν ἤρχον.

Οὕτω λοιπὸν καὶ ἐν Ρωσίᾳ, ὡς καὶ ἐφ' ἀπάσης τῆς λοιπῆς Εὐρώπης, ἡ διδασκαλία τοῦ Εὐαγγελίου εὐεργετικῶς ἐπενήργησεν, αὐξήσασα τὴν πολιτικὴν τοῦ τόπου βαρύτητα καὶ ἐμφυσήσασα εἰς τὸν λαὸν τὰς πρώτας ἀρχὰς τῆς ἀναπτύξεως καὶ προόδου. Ὁ Χριστιανισμὸς ἐδῶκεν εἰς τοὺς λαοὺς ἐκείνους νέαν ζωὴν ἠθικῆς ἐνεργείας καὶ ἐφώτισεν αὐτῶν τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν τοσοῦτῳ μᾶλλον, καθόσον ἐδιδάσκετο αὐτοῖς εἰς γλώσσαν κοινὴν εἰς ὅλην τὴν φυλὴν καὶ καταληπτὴν τοῖς πᾶσι. Τὰ πρώτα ἴχνη τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν Ρωσίᾳ εὐρίσκωμεν κατὰ τὸ τέλος τοῦ Θ' αἰῶνος. Ἡ παράδοσις λέγει ὅτι ὁ Ἀσκόλδος, σύντροφος τοῦ Ἀήρα, ἦτον ἤδη χριστιανὸς, καθὼς καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἐκ τῶν φίλων καὶ ὀπαδῶν των. Μετὰ τοῦτον ἐργεταὶ ἡ Ὀλγα, ἡ καὶ ἐν ἀνδρῶν συμβουλίῳ συνετιωτάτη, ἐν τῇ ψυχῇ τῆς ὁποίας ἀναλάμπει τὸ φῶς τῆς ἀληθινῆς πίστεως καὶ δέχεται καὶ αὐτὴ τὸ Ἅγιον Βάπτισμα. Ἡ παράδοσις λέγει, ὅτι ἤδη ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ταύτης εἶχε συστηθῆ τὸ ἐν Κιέβῳ μοναστήριον τὸ ἐπιλεγόμενον *Νικολάεβσκιη*.

Βλέπε « Ἱστορίαν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν Ρωσίᾳ μέχρι τῶν ἡμερῶν τοῦ Ἰσαποστόλου Βλαδῆμιρου » ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου Μακαρίου, ἐν Πετρούπολει τὸ 1846.

Μόνον κατὰ τὸ 988 ἐπὶ τοῦ διασήμευ ἡγεμόνος Βλαδῆμιρου πᾶσα ἡ ῥωσικὴ χώρα ἐφωτίσθη ὑπὸ τοῦ φωτὸς τῆς Χριστιανικῆς πίστεως. Ὁ Βλαδῆμιρος ἀνεκήρυξε τὸν Μιχαήλ, Ἕλληνα τὸ γένος, Μητροπολίτην ἐν Κιέβῳ, προσεκάλεσεν ἐπισκόπους καὶ ἱερεῖς ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους καὶ πανταυ-

τρόπως συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐξάπλωσιν τῆς Χριστιανικῆς πίστεως ἐπὶ τῆς ὑπὸ τὸ σκῆπτρόν του χώρας. Ἐν Κιέβῳ ἀνήγειρε καὶ καθωρᾶισε τὸν ναὸν τῆς Θεομήτορος. Ἐκεῖ ἀπεφάσισε καὶ τὴν σύστασιν τριῶν μοναχικῶν ἐνδικαιτημάτων, ἑνὸς ἐν Κιέβῳ, ἑτέρου πρὸς βορρᾶν ἐν τῷ ἀποκέντρῳ Ροστοβίῳ, καὶ τρίτου ἐν τῇ πλουσίᾳ Νοβογορόδῃ. Ἐκτοτε τὸ κήρυγμα τοῦ Θεοῦ Λόγου καὶ ὁ καταρτισμὸς ναῶν καὶ μοναστηρίων ἤρχισε νὰ ἐπεκτείνεται ταχύτερον καὶ δραστηριώτερον. Ἐν τούτοις ἀκόμη μέχρι τοῦ 966 ὅλη ἡ τότε Ρωσία, ἐκτὸς τοῦ Κιέβου, ὅπου ἔμενεν αὐτὸς ὁ Μητροπολίτης, ἦτο διηρημένη μόνον εἰς ὅ ἐπαρχίας, τὴν τῆς Νοβογορόδης, Τσερνιγόβης, Βλαδῆμιρο—Βαλοίνσκου, Βελγορόδης, καὶ Ροστοβίου, ἐχούσας ὅλας καὶ διδασκαλαίαι τῶν γραμμάτων καὶ τῆς θρησκείας.

Ὁ Ἰαροσλάβος, ἀκολουθῶν τὰ ἴχνη τοῦ πατρὸς του, μετ' Ἰσοῦ ζήλου ἐπεδίωκε τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ χριστιανισμοῦ ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ. Ἀνήγειρε μητροπολιτικοὺς ναοὺς τῆς Ἁγίας Σοφίας ἐν Νοβογορόδῃ καὶ Κιέβῳ, ναὸν τοῦ Σωτῆρος ἐν Τσερνιγόβῃ καὶ πολλὰς ἄλλας ἐκκλησίας καὶ μοναστήρια εἰς ἄλλας πόλεις. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τούτου ἦλθον ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τρεῖς Ἕλληνες ἱερεῖς εἰς Κιέβον, ὅπου ἠσχολήθησαν εἰς τὸν καταρτισμὸν τῆς ὀκταφώνου ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς. Οὗτος ἐπεκύρωσε τὰ ὑπὸ τοῦ Βλαδῆμιρου χορηγηθέντα προνόμια τοῖς ἐπισκόποις τοῦ νὰ ἐξασκῶσι δικαστικὴν δικαιοδοσίαν ἐπὶ τοῦ ὑφ' ἐαυτοῦ ποιμνίου· συνέλεγεν ἐκκλησιαστικὰ βιβλία· ὑπεχρέωνεν ἄλλους, καὶ ὁ ἴδιος ἠσχολεῖτο εἰς μεταφράσεις, συνέστησεν ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Σοφίας τοῦ Κιέβου σχετικῶς ἀξιόλογον βιβλιοθήκην καὶ ἐξέπεμπε κατὰ χώρας τοὺς ἱερεῖς καὶ διακόνους, ὅπως διδάσκωσι τὸν λαὸν τὰ γράμματα καὶ τὴν θρησκείαν.

Ἐπίσης καὶ τοῦ Ἰαροσλάβου τὰ τέκνα τὴν αὐτὴν ἐδειξαν χριστιανικὴν διάθεσιν πρὸς ἀγαθοεργίαν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν λαῶν. Ὁ Βλαδῆμιρος ἀνεδείχθη φρόνιμος κυβερνήτης ἐν Νοβογορόδῃ. Ὁ Βσεβολόδης, ἄλλος υἱὸς του, ἦν εἰς τῶν μᾶλλον πεπολιτισμένων ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς του ἐν Ρωσίᾳ, καὶ οὐκ ὀλίγας ἐγένωσκε ξένας γλώσσας. Ὁ Σβιατοσλάβος Τσερνιγόβσκιη διεκρίνετο διὰ τὸν πρὸς τὰ γράμματα καὶ τὰ βιβλία ἐρωτᾶ του καὶ ἐν τῷ κελίῳ του συλλέξας ἐφύλαττεν οὐκ ὀλίγα ἐκκλησιαστικὰ βιβλία, ἐξ ὧν δύο συλλογαὶ περισώθησαν μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν. Ὁ ἔγγονος τοῦ Ἰαροσλάβου Βλαδῆμιρος ὁ μονομάχος ἐφημίσθη δι' ὅσα ἐνήργησεν ὑπὲρ τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῆς πολιτείας ἀγαθὰ, καταλιπὼν καὶ « διδασκαλίαν τοῖς ἰδίῳις τέκνοις. » Ὁ ἀδελφὸς τοῦ Μονομάχου, Κωνσταντῖνος ὁ τοῦ Βσεβολόδου, ἠσχολήθη εἰς τὴν χρονογραφίαν τῆς πατρίδος του. Αἱ δὲ

ἀδελφαὶ αὐτῶν, Ἄννα καὶ Εὐπραξία, ἦσαν κατὰ τοὺς χρονολογίους, μοναχαὶ τοῦ ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτῶν συστηθέντος μοναστηρίου τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου. Τούτων δ' ἐκείνη, ὡς λέγεται, συνήθροίζε τὰ κηρύτσια καὶ ἐδίδασκεν αὐτὰ μουσικὴν, γράμματα καὶ χειροτεχνήματα. Ἡ Μακαρία Εὐφροσύνη, ἡ ἡγεμονίς, νυκτός τε καὶ ἡμέρας κατεγίνετο εἰς ἀντιγραφὴν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων, ἐδοξάσθη δὲ καὶ τὴν σωφροσύνην καὶ τὰς ἀγαθοεργίας της, συνέστησε μονήν, εἰς ἣν εἰσήλθον ὡς μοναχαὶ πρῶται αἱ ἀδελφαὶ αὐτῆς, καὶ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ της Δαυὶδ ἀπῆλθεν εἰς Ἱερουσαλήμ, ὅπου καὶ τὸ ζῆν ἐξεμέτρησε. *Λήγημα (légende)* περὶ τοῦ ταξιδίου τούτου σώζεται μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν. Ἡ Βερχουελάδα, σύζυγος τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Κιέβου Ρουρίκου, ἐπροστάτευε τὸν ἐπίσκοπον Σίμωνα καὶ τὸν ἀρχιμανδρίτην Πολύκαρπον, ἀνδρας γνωστοὺς ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ῥωσικῆς φιλολογίας (α). Οἱ μεγάλοι δούκες Μιστισλάβος Βλαδμηροβύτης, Βλαδμήμιρος Βολοδαρέβιτης, ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἱεροσλάβος, ἰδίως δὲ ὁ Ιούριος Δολγορούκης καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀνδρέας ὁ φίλος τοῦ Θεοῦ ἀναφέρονται ἐν τῇ ῥωσικῇ ἱστορίᾳ ὡς οἱ πρῶτοι ἀναμορφωταὶ τῆς ἀρετῆος Ῥωσίας, ὡς σοφοὶ συνοικιστὰὶ πόλεων καὶ αὐτοκράτορες χριστιανοὶ καθ' ὕλην τὴν σημασίαν τῆς λέξεως. Ἡ δὲ πρόοδος τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας ἐν ταῖς βαρβαρίαις τότε χώραις τῆς Ῥωσίας καταδεικνύεται, πλεονέκρον παντὸς ἄλλου, ἐκ τοῦ ὅτι κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς II' ἑκατονταετηρίδος ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν αὐτῇ ἐπισκοπικῶν ἐπαρχιῶν ἀνέβαινον εἰς δεκαοκτώ.

Ἐν τούτοις αἱ σχέσεις μετὰ τοῦ Βυζαντίου, ὅθεν ἔλαβον οἱ Ῥῶσοι τὴν θρησκείαν, ἐξηκολούθησαν ἐπὶ πολὺ ὑφιστάμεναι, καὶ τὸ Βυζάντιον, ὡς πνευματικὴ ἀρχὴ, ἐπὶ πολὺ διετέλεσεν ἠθικῶς ἐπενεργοῦν ἐπὶ τῆς νεαρᾶς τῆς Ῥωσίας αὐτοκρατορίας. Οἱ τοῦ Κιέβου Μητροπολίται, πλὴν δύο, τοῦ Ἰλαρίωνος κατὰ τὰ μέσα τοῦ IA' καὶ τοῦ Κλήμεντος κατὰ τὰ μέσα τοῦ IB' αἰῶνος, ἦσαν Ἕλληνας τὴν καταγωγὴν καὶ μετέβαινον εἰς Ῥωσίαν ἐκ Βυζαντίου παρακολουθούμενοι καὶ ὑπὸ τοῦ ἀναγκαίου κλήρου. Τοῦτο ἐξηκολούθησε σχεδὸν μέχρι τοῦ IA' αἰῶνος. Πολλοὶ τῶν κατὰ τὴν πρώτην ταύτην περίοδον Ῥώσων ἡγεμόνων συνεδέοντο διὰ δεσμῶν συγγενικῶν πρὸς τοὺς Ἕλληνας αὐτοκράτορας. Διὰ τῶν δύο λοιπῶν τούτων ὀχρετῶν, τοῦ ἐκ Βυζαντίου ἱερατείου καὶ τῆς βασιλικῆς συγγενείας, μετηγγίζοντο εἰς Ῥωσίαν αἱ ἀρχαὶ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς προόδου. Αἱ ἀρχαὶ ὅμως αὐταὶ ἐγίνοντο ἀσπασταὶ ἐν τῇ ἀπωτάτῃ τότε καὶ βαρβαρῇ ταύτῃ χώρᾳ, οὐδὲν

ἐπιβλαβὲς καὶ ἐλαττωματικὸν συμπαρασύρουσαι· ἡ μόρφωσις τῶν λαῶν ἐκείνων ἐν νεαρῇ καὶ ἀδόλω χριστιανικῇ ἀρετῇ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν παραδοχὴν τῶν ἐλαττωμάτων τοῦ ἐξωθεν πολιτισμοῦ. Συνέβη τότε ἐν Ῥωσίᾳ ὅ,τι ἄλλοτε καὶ ἐν τῇ Δυτικῇ Εὐρώπῃ, ἥτις παραδεχθεῖσα τὰς ἀρχὰς τῆς πολιτικῆς ὑπάρξεως τῆς ἀρχαίας Ῥώμης, ἔμεινε ὅμως ξένη τῆς διαφορᾶς καὶ ἠθικῆς ἐκείνης ἐκπτώσεως. Οὕτω λοιπὸν τὸ Βυζάντιον ἐξήσκει εὐεργετικὴν καὶ σωτήριον ἐπενέργειαν ἐπὶ τε τοῦ νοῦς καὶ τῆς καρδίας τῶν τὴν μεσημβρινὴν Ῥωσίαν κατοικούντων λαῶν, ὡς ὕπλον φέρον ἐν τῷ ἱερῷ τούτῳ κατὰ τοῦ σκοτοῦς ἀγῶνι μόνος τὰς ἱερὰς ἀρχὰς τοῦ Εὐαγγελίου. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ τὴν ἐποχὴν ταύτην τῆς ῥωσικῆς φιλολογίας δικαίως *Βυζαντινὴ ἐποχὴ* ἀποκαλοῦσι.

Συμβὰν μεγάλης σπουδαιότητος ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἐξασπλώσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ κατὰ τὰς χώρας ἐκείνας ὑπῆρξεν ἡ σύστασις τῆς μεγάλης τοῦ Κιέβου μονῆς, διότι ἐξ αὐτῆς, ὡς ἀπὸ πηγῆς, διεδόθησαν αἱ πρῶται ἀρχαὶ τῶν γραμμάτων ἀνά πᾶσαν τὴν Ῥωσίαν. Ἐπὶ τῆς ἡγεμονείας τοῦ μεγάλου δουκὸς Ἰζιασλάβου Ἱεροσλάβιτης, ὁ ἱερός Ἀντώνιος, ἐπιστρέψας ἐκ τοῦ Ἄθωνος συνέστησεν ἐν Κιέβῳ ἀδελφότητα μοναχῶν, ἥς ἀρχηγός δὲν ἔστερξε νὰ γίνῃ, ἀλλὰ κατέστησεν εἰς τὴν θέσιν ταύτην τὸ μὲν πρῶτον τὸν Βαρλάμ, μετὰ δὲ τοῦτον τὸν Θεοδόσιον, ὅστις διεκόσμησε κατὰ πάντα τὴν μονὴν ἐκείνην, εἰσαγαγὼν ἐν αὐτῇ καὶ τὴν κοινοβιακὴν ζωὴν, τουτέστι κοινὴν προσευχὴν, ἐργασίαν, τράπεζαν καὶ περιουσίαν, ὡς τὸ σύστημα τοῦτο εἰσήχθη μετὰ ταῦτα εἰς ὅλας τὰς μονὰς τῆς Ῥωσίας κατὰ τὸ παράδειγμα ταύτης. Καὶ ὑπὸ ἄλλας δὲ ἐπόψεις ἡ τοῦ Κιέβου μονὴ αὕτη ἐγένετο φυτώριον, οὕτως εἰπεῖν, τῆς ἠθικῆς ἀναπλάσεως ἀπάσης τῆς Ῥωσίας. Κατὰ τὴν II' ἑκατονταετηρίδα ἠριθμοῦντο πενήκοντα ἐπίσκοποι, οἵτινες σχεδὸν ὅλοι ἦσαν παιδεύματα τῆς μονῆς ταύτης. Καὶ αὐτοὶ οἱ ἐνδικιτώμενοι μοναχοὶ, ἕκαστος τὸ κατὰ δύναμιν, συνετέλουν εἰς τὴν προαγωγὴν τῶν γραμμάτων. Ὁ Ἰλαρίων ἀντέγραψεν ἐκκλησιαστικὰ βιβλία· αὐτὸς ὁ Θεοδόσιος ἐνήθε τὸ νῆμα καὶ παρεσκεύαζε τὰ ἀναγκαῖα πρὸς ἐπισυνδρασεῖν βιβλίων. Ὁ Νικων ἐφράκτε καὶ ἔδρασε εἰς βιβλία τὰ χειρόγραφα. Μετὰ τούτους ὁ ἱερός Νέστωρ ἔθηκε τὰς βάσεις τῆς ῥωσικῆς χρονολογίας, ὁ δὲ Σίμων καὶ ὁ Πολύκαρπος, παρὶ ὧν προείπομεν, τὰς τῆς ἱστορίας τῆς Ῥωσικῆς ἐκκλησίας. Ἡ παράδοσις ἐτι διετήρησεν ἡμῖν τὰ ὀνόματα τῶν μοναχῶν, Γρηγορίου, τοῦ συντάξαντος «Κανόνας ἁγίων» Ἀγαπητοῦ, τοῦ ἱατροῦ τῶν ἀσθενῶν καὶ Ἀλυπίου τοῦ πρώτου Ῥώσου εἰκονογράφου, ὡς μοναχῶν τῆς μονῆς ταύτης.

(α) Οὗτοι πρῶτον συνέλεξαν καὶ συνέγραψαν βιογραφίας τῶν ἁγίων τῆς Ῥωσίας καὶ ἄλλων τῆς Ἀνατολικῆς ἐν γένει Ἐκκλησίας (βλέπε κατωτέρω).

Ἡ δόξα καὶ ἡ ἐπιρροή τῆς μονῆς ταύτης τοῦ Κιέβου ἤξενον ἔτι μᾶλλον, διότι εἰς αὐτὴν προσήρχοντο ὡς μοναχοὶ Πρίγκηπες καὶ ἐπίσημοι ἄνδρες. Τοιοῦτοι, μεταξὺ καὶ ἄλλων, ἦσαν Βαρλαάμ, ὁ πρῶτος ἡγούμενος, ὅστις ἦτον υἱὸς Βογιάρου ὁ Γιάν Βήσχικσιτς, ὅστις ἀποθνήσκων ἀφῆκε διὰ διαθήκης εἰς τὸν Νέστορα μεγάλην περιουσίαν ὁ Νικόλαος Σβιατόσχια, ἕκγονος τοῦ Σβιατοσλάβου, ὅστις τὸ πρῶτον ἐγένετο ὑπηρέτης τῶν μοναχῶν καὶ θυρωρὸς, καταδεικνύων διὰ τοῦ τρόπου του ὅτι κατὰ τὴν ἸΒ' ἑκκτονταετηρίδα ὁ Χριστιανισμὸς εἶχεν ἤδη βαθέως ριζωθῆ ἔν ταῖς τῶν Ρώσων καρδίαις.

Οὕτω λοιπὸν ἡ διδασκαλία τοῦ Εὐαγγελίου ἐχρησίμευεν οὐχὶ μόνον πρὸς καταρτισμὸν τῆς ἀρχαίας μοναρχικῆς Ρωσίας, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀκρογωνιαίος λίθος πάσης τῆς ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς ἀναπτύξεώς της. Τὴν δὲ ἐπιχρῶσιν τῆς διδασκαλίας ταύτης φέρει κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἀναπτύξεώς της καὶ ὕλη ἐν γένει ἡ ῥωσικὴ φιλολογία, ὡς δύναται τις νὰ κρίνῃ ἐκ τῶν περιωθέντων ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης συγγραμμάτων, τὰ ὅποια εἰσὶν ἐκκλησιαστικά, ἱστορικά, νομοθετικὰ καὶ ἰδίως διδασκτικὰ καὶ τῆς θύραθεν σοφίας. Σ. Μ. ΚΕΠΕΤΖΗΣ.

ΠΟΙΚΙΛΑ ΛΑΛΗΜΑΤΑ.

«Σὺ δέ γε, ὦ θαυμάσιε, ἀτοπώτατός τις φαίνεται», ἔλεγεν ὁ Φαῖδρος ὀδηγήσας τὸν Σωκράτη ὑπὸ τὴν ἀμφιλαφεὴ πλάτανον τοῦ παρὰ τὸν Ἰλισσὸν ἱεροῦ τῶν νυμφῶν «ἀτεχνῶς γάρ, ὃ λέγεις, ξεναγοῦ-»
 «μένω τινὶ καὶ οὐκ ἐπιχωρίῳ ἔοικας οὕτως ἐκ»
 «τοῦ ἄστεος οὐτ' εἰς τὴν ὑπερορίαν ἀποδημῆς οὐτ'»
 «ἔξω τείχους ἔμοιγε δοκεῖς τὸ παράπαν ἐξίεναι.—»
 «Συγγίγνωσκέ μοι, ὦ ἄριστε,» ἀπήντησεν ὁ Σωκράτης «φιλομαθῆς γάρ εἰμι. Τὰ μὲν οὖν χωρία»
 «καὶ τὰ δένδρα οὐδὲν μ' ἐθέλει διδάσκειν, οἱ δ' ἐν»
 «τῷ ἄστει ἄνθρωποι.»— Καὶ ἐσευάσθη μὲν πάντοτε τὸν Σωκράτη καὶ τῆς δόξης τοῦ ἀνδρὸς ἐπεθύμησα, ἀλλ' ἐμὲ τοῦλάχιστον καὶ τοὶ ζῶντα ἐν καιροῖς καθ' οὓς ἡ παρατήρησις τῶν ἐν Ἀθήναις πολλὰ διδάσκει, καὶ τοὶ ἀγαπῶντα τὴν διδασκαλίαν, τὰ χωρία καὶ τὰ δένδρα ἐθέλει με διδάσκειν πάντοτε ἔξω τοῦ τείχους πρὸς περίπατον ἐπορεύθην, πάντοτε ἐθεώρησα αὐτὸν ἀχοπώτερον τοῦ ἐν τοῖς δρόμοις. Ἰποπτεύω ὁμοίως μὴ καὶ αὐτὸς ὁ Σωκράτης, ὁ τοσοῦτον ποιητικὴν τῆς παρὰ τὴν πλάτανον καταγωγῆς περιγραφὴν εἰπόν, ὁ συγκινηθεὶς πρὸς τὴν θέαν τοῦ ὕδατιοῦ τοῦ Ἰλισσοῦ, ἄκων ἔμενε ἐν τῇ πόλει, ἐν τοῖς δρόμοις αὐτῆς τοὺς περιπάτους ποιούμενος, μὴ, ἅμα τυγχάνων εὐκαιρίας, ἐξήρχετο εὐθὺς μακρὰν τῆς ἀγαπητῆς αὐτῷ Ξανθίππης, ἥτις

ὅπως δή ποτ' ἐφρόντιζε νὰ δροσίζῃ αὐτὸν ἐνίοτε— πιθανῶς ὁσάκις ἔμενε πολλὴν ὥραν κατ' οἶκον,— ἵνα συνομιλήσῃ πρὸς τὰ δένδρα, τοὺς ῥυάκας, τὴν θάλασσαν, τὸν οὐρανὸν, τὴν φύσιν καὶ τὸ δαιμόνιον.

Τὸ ἐπαγωγὸν τῆς ἀγροτικῆς διαίτης, τῆς ἐπὶ τινα καιρὸν τοῦ ἔτους μονώσεως μεταξὺ φυλλώματος, γῆς, οὐρανοῦ καὶ ὑδάτων, μακρὰν πάσης ἀνθρωπίνης τύβης, καὶ μάλιστα μακρὰν γυναικὸς οἶα ἡ τοῦ ταλαιπώρου Σωκράτους, ὑπηχούσης τῆς αὔρας ὑπὸ τοῦ κελαδήματος τῆς ἀηδόνος καὶ ἐπὶ νώτων φερούσης εὐωδίαν συκῆς ἢ θύμου, αἱ διὰ τῶν θερμῶν τοῦ ἡλίου ἀκτίνων πετόμεναι καὶ λαμπυρίζουσαι ἐμπίδες, τῶν τεττίγων αὐτῶν τὸ θερινὸν καὶ μονότονον σύριγμα, ἕκαστος τούτων τῶν ἐκτὸς τοῦ ἀνθρωπίνου κόσμου θορύβων διάφορον τροπὴν δίδωσιν εἰς τὰς ιδέας σου, ἄλλος ἀναπτεροῖ, ἄλλος βαρύνει αὐτάς, τοῦ μὲν εὐτυχοῦντος πραῦνει τὴν παράφορον ἀγκλίαν, τοῦ δὲ λυπούμενου κουφίζει τὸ ἄλγος, γλυκεῖαν ἐπιχέων μελαγχολίαν ἐπὶ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, διδάσκων αὐτὸν τὴν ὑπομονὴν, διεγείρων ἴσως ὄνειρα μελλούσης εὐτυχίας. Συνελόντι δ' εἰπεῖν, ὁ ἀνθρώπινος νοῦς ὑψοῦται πρὸς τὸν Θεόν, χωρία δὲ καὶ ῥυάκια καὶ χάλικες καὶ ζώφια καὶ ἀνεμώνη μία καὶ ἄμμου κόκκος διδάσκουσι τὸν ἄνθρωπον.

Εὐγνωμονῶ λοιπὸν εἰς τοὺς φίλους ἐκείνους οἵτινες παροτρύνουσί με ἐνίοτε ἵνα, καταρτίψας ἀσφύγγιστον τὴν γραφίδα, καὶ τὸ γραφεῖον ὡς ἔχει κλειδώσας, τὴν λευκὴν σελίδα μὴ μέχρι τέλους μελανώσας, συναπέλθω εἰς τινα ἐξοχὴν καὶ σχολάσω δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας, τὴν μόνην ὑπὸ τοῦ ἀδυσωπήτου τοῦ Προμηθέως πλάσματος χορηγουμένην μοι προθεσίαν. Εὐγνωμονῶ δὲ καὶ εἰς τοὺς ἵππους ὅτι ἀπάγουσί με μακρὰν πόλεως, ἐν ἧ ἡ πλὴν ὕβρειων διὰ πολιτικὰ πάθη, διαίρεσεων εἰς ἐμπαθεῖς φατρίες, ἀηδοῦς περὶ παντὸς πολιτικολογίας καὶ τῆς ἐπαναστατικῆς λέξεως φαῦλος, οὐδὲν ἄλλο ἀκούεις, μὴ ἔχων τοῦλάχιστον πάντοτε πρόχειρον τὴν λεκάνην.

Ὀλίγαις ἡμέραις ὕστερον ὄσων ἔγραψον τὴν 4 Ἰουνίου, τὸν βίον τοῦ χωρίου ποθῶν καὶ τοῦ Ἀττικοῦ Ἡρώδου ἀναμιμνησκόμενος, λαβὼν ἐν μὲν τῇ ἀριστερᾷ τὸν περὶ Ἀττικῆς τρίτον τόμον τοῦ Chandler καὶ τοῦ Ἰουλίου Νωριάκ τὸ 404^{ον} σύνταγμα, τὴν ἀνθρωπίνην μωρίαν καὶ τὰ γελοῖα, ἐν δὲ τῇ δεξιᾷ ράβδον ἀνέβαινον εἰς Κηφισίαν. Ἀνεπόλουν δὲ καθ' ὁδὸν ὅτι τὸν αὐτὸν μῆνα πέρυσιν, μετὰ τὴν ἐν Ἀθήναις πολιτικὴν ζάλην, θέλων νὰ κουφίσω τῆς ἑλληνικῆς μου καρδίας τὴν βερυαλγίαν, κατέτριψα εὐχαρίστως δύο ἡμέρας μακρὰν τῶν Ἀθηναίων, ἐν τῷ αὐτῷ χωρίῳ ἀγίαν ἡρεμίαν εὐρόν. (*)

Παῖθ' ἔτος ἀπὸ τοῦ δεινοῦ ἐκείνου σπαραγ-

(*) Ἰδε Πανδ. τόμον ΙΔ'. Δύο ἡμέραι ἐκτὸς τῶν Ἀθηναίων. Σελ. 222